

УДК 821.111-3.09:81'38

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.4.15>**Юлія ТОРГОВЕЦЬ**кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, y.torhovets@kubg.edu.ua

ORCID: 0000-0002-2324-8215

**ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ
КОМІЧНОГО У ЗБІРЦІ НАРИСІВ ДЖЕРЕМІ КЛАРКСОНА
«ЯК Я ВЖЕ КАЗАВ... СВІТ ЗА КЛАРКСОНОМ»**

У статті здійснено спробу виявити лексико-стилістичні засоби вираження комічного у збірці нарисів відомого британського ведучого та журналіста Джеремі Кларксона «Як я вже казав... Світ за Кларксоном». Сміх – важлива, властива лише людям і певним приматам, підсвідома, еволюційна реакція на комічне. Більшість науковців погоджується, що комічне є категорією естетики, філософії, психології, літературознавства та лінгвістики, яка описує явища та об'єкти реальності через призму осміяння або жартівливого ставлення до них. Механізми творення комічного здавна перебували у фокусі уваги дослідників, і з часом це питання не втратило своєї актуальності.

Досягнення комічного ефекту у вибраних нарисах Джеремі Кларксона здійснюється шляхом використання іронії, гіперболи, порівняння, градації, парцеляції та метафори, які розкривають емоційно-психологічний стан автора, виражають його критичне, подекуди, зневажливе ставлення до суспільно-політичних норм та стереотипів. Ключову роль серед перерахованих лексико-стилістичних засобів відіграє іронія. Вона стає потужним інструментом у майстерних руках автора, оскільки, завдяки своїй двоплановості, дозволяє йому маніпулювати змістом, створюючи контраст між буквальним значенням і тим, що насправді мається на увазі. Комічність ситуації створюється завдяки використанню автором логічно або семантично несподучуваних елементів, введенню одиниць низької передбачуваності, що призводить до когнітивного дисонансу і логічного збою читача, адже часто така несумісність є абсурдною, що у свою чергу викликає сміх або усмішку.

Водночас результати дослідження показали, що автор вдається до використання складного комізму, який вимагає від читача наявності певного рівня фонових знань, необхідних для повноцінного розуміння та інтерпретації інформації, закладеної у тексті.

Ключові слова: комічне, іронія, гіпербола, ефект обманутого очікування.

**Yuliia Torhovets. LEXICAL AND STYLISTIC MEANS OF COMIC IN THE COLLECTION
OF ESSAYS “AS I WAS SAYING ... THE WORLD ACCORDING TO CLARKSON”
BY JEREMY CLARKSON**

This article is an attempt to outline the lexical and stylistic means used to express the comic in the collection of essays by a renowned British presenter and journalist Jeremy Clarkson «As I Was Saying... The World According to Clarkson». It has been established that laughter is an important, subconscious, evolutionary reaction to the comic, which is unique to humans and certain primates. Although the researchers have long been interested in the category of comic, this issue has not lost its relevance over time.

Most scholars agree that the comic describes phenomena and objects of reality through the lens of mockery or a humorous attitude. The comic effect in Jeremy Clarkson's essays is achieved through the masterly use of irony, hyperbole, simile, gradation, parcellation and metaphor. These stylistic devices reveal the author's emotional and psychological state, expressing his critical, sometimes contemptuous, attitude towards social norms, politics and existing stereotypes. Irony plays a pivotal role in creating a comic effect. It becomes a powerful tool in the skilled hands of the writer, as its ambiguous nature allows the author to manipulate the content, creating a contrast between what is said and what is actually meant. The study has also shown that the use of logically or semantically incompatible elements, along with the introduction of elements of low predictability, creates the effect of deceived expectation, which confuses the reader and leads to cognitive dissonance or logical disruption. Thus, laughter arises as a reaction to the absurdity of this incompatibility.

The research results have revealed that the author employs «complex comic», which requires the reader to possess a certain level of background knowledge (cultural, contextual and social nuances); this prerequisite makes a deeper understanding of the information decoded in the text possible.

Key words: comic, irony, hyperbole, the effect of deceived expectation.

Постановка проблеми. Сміх займає важливе місце в нашому житті, оскільки є унікальною рисою властивою тільки людям та деяким приматам [11]. З точки зору еволюції сміх є сигналом – «все гаразд, можна розслабитися», а з погляду неврології – це доволі складний процес, в якому залучено багато різ-

них частин мозку [9]. Сміх – форма соціальної взаємодії, яка сприяє формуванню та підтримці міжособистісних зв'язків та стосунки [12]. Кожна людина, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи культурних традицій, може знайти щось, що її розвеселить. Однак сміх – явище несвідоме, щирий сміх важко

імітувати, оскільки він є реакцією на комічне, на ту чи іншу ситуацію, синтезом радості і злості, або розрядкою від напруги [3, с. 11]. Сміх та його вплив на організм здавна цікавили дослідників, особлива увага приділялася соціальним, фізіологічним та психофізичним механізмам його виникнення. У цьому контексті особливої значущості набуває категорія комічності та способи її вербалізації, оскільки традиційно вважається, що сміх є реакцією на комічне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження категорії комічного ведуться ще з часів Платона та Арістотеля і охоплюють значущі питання від власне його природи і типів до засобів вираження (О. М. Калита, О. Я. Кузьмич, Л. І. Мацько, Д. В. Мовчан, Є. С. Стрельнікова, А. І. Савчук, В. О. Агеєва).

Мета статті – проаналізувати лексико-стилістичні засоби творення комічного у збірці нарисів відомого британського ведучого та журналіста Джеремі Кларксона «Як я вже казав... Світ за Кларксоном».

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно комічне розглядають як категорію естетики, філософії, психології, літературознавства і лінгвістики, яка характеризує об'єкти й явища дійсності з більшою або меншою мірою осміяння [2, с. 35]. Однак варто пам'ятати, що комічне (*грец. komikos – веселий, смішний*) обов'язково смішне, але не все те, що смішне, можна назвати комічним... Комічне завжди змістовне, несе в собі різне емоційне забарвлення – від глибокого обурення до доброзичливого жарту [10, с. 64].

Воно виникає як результат контрасту, протиріччя: форми – змісту, мети – засобам, дії – обставинам, сутності – її видимості, причини – наслідку, процесу – його результату, реальності – її уявленням про неї і под. Ефект очікування у реципієнта викликаний передусім самим змістом тексту, у ході викладу подій якого спостерігається логічний збій. Реципієнт сміється під час сприйняття такої інформації, до якої він не є підготовленим попереднім змістом або власним досвідом. Різновидом ефекту несподіванки є різного роду дисонансні явища, за яких навмисно порушуються автором логічна, семантична, синтаксична сполучуваність... Усі вказані прийоми досягнення комічного ефекту основані на маніпуляції зі змістом [2, с. 36].

Таким чином, комічне відображає невідповідність між недосконалим, віджилим, неповноцінним змістом явища чи предмета і його формою, що претендує на повноцінність і значущість, між важливою дією і її

недосконалим результатом, високою метою і непридатним засобом. Вияв і розкриття цієї невідповідності породжує почуття комічного. [5, с. 3–4].

Загальною теоретичною основою, що об'єднує усі точки зору на комічне, є розуміння його як певного протиріччя, відхилення від норми, внаслідок якого виникає «другий план» повідомлення, який різко контрастує з першим [3, с. 10]. Залежно від емоційного наповнення і наявності раціонально-оцінкового компонента виділяють два основні типи комізму: простий (елементарний) і складний. Простий комізм характеризується поверховістю та нейтральністю. Він нічого не критикує, не потребує глибокого аналізу, якихось особливих знань при декодуванні. Складний комізм обов'язково спонукає до аналізу і роздумів, він містить оцінку, яка ґрунтується на суспільному досвіді, вироблених суспільством ідеалах та цінностях [4, с. 13].

На думку В.О. Агеєвої, засобами створення комічного ефекту вважаються стилістичні прийоми, такі як іронія, сарказм, каламбур, алюзія, перифраза, оксюморон, метафора тощо, оскільки, як правило, комічний ефект породжує відхилення, яке надає додаткове значення, другий план, що різко контрастує з першим, у такий спосіб сміх викликається порушенням когнітивних правил [1, с. 57].

Серед лексико-стилістичних засобів вираження комічного у збірці нарисів Джеремі Кларксона особливе місце належить іронії. Іронія (*грец. εἰρωνεία – лукавство, насмішка*) – слово або словесний зворот, що набувають змісту прямо протилежного до їхнього буквального значення [10, с. 57]. Поняття іронії полісемантичне; етимологічно пов'язане зі словами лукавство, глузування, прихований гумор [6, с. 61].

Особливістю іронії є співіснування двох смислових планів – прямого експліцитного й імпліцитного, що суперечить прямому. Іронія реалізується як спосіб вираження авторських інтенцій, причому інтенсивність емоційної насмішки може варіюватися від добродушної до в'їдливої [8, с. 102].

Приклад віртуозного використання автором іронії можна побачити у наступному уривку:

Obviously I had to cancel it. Which meant ringing a cheerful computer that asked me to say my sixteen-digit number. I read it out. But it didn't understand. So I used my best Richard Burton voice and tried again. It still didn't understand. And then I lost the signal. And had to start again [13, с. 5].

Для розкодування іронічної інформації, закладеної у фрагменті, необхідно загли-

битися у смислову неоднозначність фрази *a cheerful computer*. Майстерно підібраний метафоричний епітет наділяє комп'ютер людськими рисами: бадьорістю та веселістю, що не є притаманним цифровому помічнику на основі ШІ, оскільки програми позбавлені емоцій та почуттів. Подальший досвід спілкування Кларксона з комп'ютером розкриває іронічний відтінок вдало підібраних лексичних одиниць. Використання антропоніма Річард Бартон (британський актор відомий своїм сильним та водночас м'яким баритоном [14]), вказує на неймовірні зусилля, яких доклав автор для покращення виразності свого мовлення, але «*a cheerful computer*», ніби знущаючись з нього, нічого не зрозумів. Негативний емоційно-психологічний стан автора підсилюється парцеляцією останніх елементів: одне речення ніби поділене на частини, що, на нашу думку, покликано імітувати вимову кризь стиснуті зуби.

To try to see if he was indeed dying. I turned on a satellite tracking device that would pinpoint his precise position ... Guess what. It didn't work. I'd have been better off trying to work out where James was by using nothing but a forked stick [13, с. 8].

Джеремі Кларксону вдається тонко розкритикувати прилад супутникового стеження, надаючи свою суб'єктивно-авторську оцінку цьому девайсу. Іронія реалізується шляхом невідповідності прямого змісту висловлювання ситуації. Таким чином, фраза *be better off* зазвичай виражає пораду, думку, що певна дія є корисною для її виконавця і очікувано призведе до позитивних результатів. Однак іронічний ефект виникає саме за рахунок контрасту між ситуативним контекстом та прямим значенням елементу, адже навряд роздвоєна палиця є кращим знаряддям для відстеження та пошуку, ніж прилад супутникового стеження.

Compared with the jails found in other countries in this part of the world, they are not bad, apparently. Only some mouthfuls of food contain insects, and many of the latrines are occasionally emptied. In addition the straw in your mattress is changed from time to time, and the hospital is said to have a complete set of pliers [13, с. 24].

Тонкість іронії у наведеному прикладі полягає у зіткненні двох планів: експліцитного – твердження, що індонезійські в'язниці доволі непогані, та імпліцитного – розуміння, що комахи в їжі в будь-якій кількості, матрац із соломи, яку інколи замінюють, і наявність повного набору плоскогубців – це не просто погано, а жахливо.

But sadly, because of modern technology, I can't enjoy any of the things it has to offer. Not its wine or its sunshine or even the scrutiny of its fastidiously attentive paparazzi. Because on the way there I lost my credit card [13, с. 5].

Для вираження прихованої насмішки автор не лише використовує іронію, але й створює легкий контраст, чим викликає у читача логічний збій, перераховуючи речі, якими він не зможе насолодитися через втрачену кредитну картку. У той час як ми можемо зрозуміти рівень задоволення від хорошого вина та сонечка, прискіпливо уважні папараці вносять певний дисонанс у змальовану ідилію. Відповідно, комічний ефект створюється як за рахунок контекстуального переосмислення фрази *I can't enjoy*, так і введенням елементу несподіванки.

Таким чином, задля досягнення комічного ефекту Джеремі Кларксон часто порушує логічну та семантичну сполучуваність, використовуючи ефект обманутого очікування, який є одним із типів актуалізації, що полягає у контрасті, який виникає при заміні звичного, «очікуваного» за умов даного контексту елементу на елемент низької передбачуваності [8, с. 101].

When a local council in Devon announced that it would no longer be using apostrophes in its street signs, middle England painted its face blue and erupted in a rousing, teeth-gnashing chorus of, «They can take our savings. They can take our land. They can take our children. But they can't take our apostrophes» [13, с. 10].

Автору вдалося колоритно і життєво змалювати британську прив'язаність до традицій та консерватизму, які виражаються в їхній радикальній налаштованості та готовності протистояти будь-яким, навіть незначним, змінам. Комічність ситуації реалізується шляхом використання паралелізму та градації, які сприяють нарощенню смислового та емоційного навантаження фрагменту. Однак останній елемент, який за логікою має бути кульмінаційним моментом (*But they can't take our apostrophes*) не виправдовує очікування читача.

God's not daft. He made dry land for nice stuff such as giraffes and koalas and supermodels. And for all the failed experiments – anything dangerous or ugly – he created an environment where nice stuff couldn't breathe. The sea [13, с. 21].

Логічний ланцюжок, який наводить автор, надаючи перелік приємних та милих, на його думку, створінь таких як жирафи та коали, порушується введенням лексеми *supermodels*, оскільки вони не є представниками світу тварин. Таке введення порушує логічну послі-

довність викладу та створює ефект обманутих очікувань, адже лексема *supermodels* у зазначеному фрагменті є елементом низької передбачуваності.

When you pick up your mobile phone in the middle of the afternoon and it's a man claiming he can clear all your debts and help you lose weight at the same time, you have to have the IQ of a vole to think «Hmmm. This sounds interesting» [13, с. 28].

У наведеному прикладі, порушення логічної сполучуваності призводить до смішних та несподіваних результатів, оскільки елементи *he can clear all your debts* та *help you lose weight at the same time* не співвідносяться між собою, оскільки відносяться до різних сфер життя: фінансової та побутової. Абсурдність думки, що хтось може повірити такій пропозиції, викликає осміяння та критику.

It happens everywhere. Stone-clad houses. Hideous double glazing. Disease-infested cruise liners. And the Iberian peninsular, which is a graveyard for broken dreams of a million suckers. You can have a villa by the sea for just 1.99. No. You. Can't [13, с. 28].

Майстерно використовуючи градацію, парцеляцію та метафору, автор виражає своє несхвальне ставлення до легковірних людей. У нього відсутнє відчуття жалю до людей, які дали себе ошукати, про це свідчить метафора *And the Iberian peninsular, which is a graveyard for broken dreams of a million suckers*. Іберійський півострів уподібнюється цвинтарю, оскільки змальовується місцем де мріям мільйонів людей не вдалося втілитися в життя. Примітно, що Кларксон зумисно утримується від використання нейтрально забарвленої лексеми *people* (люди), натомість вводить вульгаризм – лексему, що має знижене (пейоративне) забарвлення і перебуває за межами літературної норми [7, с. 434] – *suckers* (лохи), що ілюструє негативні емоції автора, його зневажливе та неприязне до них ставлення. Парцеляція додає експресивності фрагменту, передає емоційно-психологічний стан автора, його роздратування такою легковірністю, надаючи особливого виділення та експресивності останнім елементам фрагменту.

Серед лексико-стилістичних засобів, які нерідко використовує у своїх творах Джеремі Кларксон, особливе місце займає порівняння:

Can I let you into a secret? They don't work. They didn't work when I went to the North Pole, they didn't work when I was in the Atacama desert, and when I tried to speak to James yesterday it sounded as if I was connected to a group of seagulls that had gathered around a drowning eunuch [13, с. 8].

З метою досягнення максимального ефекту автор використовує паралельні конструкції, які слугують інструментом підсилення рівнозначності елементів у наведеному фрагменті, доводячи думку, що супутникові телефони – це марна трата грошей, адже вони не виконують свою функцію. Варто зазначити, що використання топонімів *the North Pole* та *Atacama desert* надають думці логічної аргументації, конкретності та достовірності, вказуючи на реально існуючі географічні локації. Кульмінаційним елементом розгортання думки стає порівняння *it sounded as if I was connected to a group of seagulls that had gathered around a drowning eunuch*, яке, завдяки своїй яскравості, створює зорові та звукові образи, дивуючи читача неочікуваністю та певною абсурдністю, що підкреслює комічність ситуації.

Skating is just as bad. You may imagine that your local rink is a lot of jolly Torvill and Dean wholesomeness, and that as a result of that the "first aid room" is full of nothing but a jolly nurse with a tin of sticking plasters. But it's like Damascus in there [13, с. 20].

У наведеному фрагменті, створення комічного ефекту можливе за умови володіння читачем певним рівнем фонових знань. Автор створює жвавий і легкий образ безтурботного катання на ковзанці шляхом використання антропонімів Торвел і Дін (британських танцюристів на льоду, які у 80-х роках прославилися завдяки своєму незвичайному стилю катання), відомих представникам британської культури, зокрема середнього та похилого віку. Однак цей затишок і відчуття безпеки вщент розбивається порівнянням ковзанки з Дамаском – столицею та 2-м за величиною містом у Сирії, яка потерпає від бойових дій. Топонім Дамаск з часом набуває певної метафоричності і у фрагменті використовується як символ збройних сутичок та насильства. Відповідно, читач, який володіє певними екстралінгвістичними знаннями зможе збагнути створену Кларксоном антитезу, яка підсилює ефект несподіванки, глузливо та з деякою гіперболізацією змальовує ситуацію, підкреслюючи, що будь-який, здавалося б, звичайний відпочинок несе в собі масу загроз.

Наступний фрагмент підсилює ефект попереднього.

But have you ever been to a doctor's surgery in an Alpine town? I have, and It's like a scene from the Texas Chainsaw Massacre. There is blood on the walls, and in every chair there is a gaunt-looking accountant type with his legs pointing in completely the wrong direction... [13, с. 20].

Використовуючи риторичне запитання, автор імітує діалог з читачем, залучаючи його

до роздумів і тим самим роблячи активним учасником процесу читання. Джеремі Кларксон переконаний, що відпочинок у горах не такий безпечний, як здається на перший погляд, і доводить свою думку, порівнюючи приймальню лікаря в гірському містечку зі сценою відомого фільму жахів – «Техаської різанини бензопилою». Влучне порівняння наочно передає жах і бруталність, здавалося б, звичайного катання на лижах, підсилюючи емоційність опису. Гіпербола додає виразності змальованій ситуації. Однак перебільшений, подекуди абсурдний, «кривавий» образ, створений порівнянням та гіперболами спричиняє когнітивний дисонанс у пересічного читача, оскільки традиційне, логічне уявлення відпочинку у горах різко контрастує з описаним автором, що й викликає комічний ефект.

Останнім, але не менш важливим засобом є гіпербола – образне перебільшення [7, с. 435] *People say there are cures and ways round the problem, but there aren't. I've tried drinking water on the plane and I tried drinking sixteen bottles of wine...* [13, с. 2].

У наведеному прикладі досягнення комічного ефекту здійснюється шляхом використання гіперболи, яка у фрагменті набуває рівня абсурдності (*sixteen bottles of wine*), що й викликає сміх читача. Використання контрастних одиниць – води (безалкогольного напою) та 16-и пляшок вина (алкогольного напою), які намагався випити автор, щоб позбутися синдрому зміни часових поясів, по-перше, створює ефект неочікуваності, по-друге, надає ідеї значної емоційної виразності, підкреслюючи думку автора.

Eventually, after tapping two billion numbers into the handset, I was transferred to a man in

India, who asked a few scrutiny questions and then said he'd cancel the card immediately... along with all the others in my name [13, с. 7].

Гіпербола посилює виразність фрагменту та передає емоційно-психологічний стан автора, підкреслюючи його гнів і обурення щодо якості обслуговування. Абсурдність перебільшення (*tapping two billion numbers*) не лише розкриває суб'єктивно-авторське сприйняття реальності, глибину його переживань та емоцій, а й завдяки своїй нереалістичності допомагає передати і інтенсифікувати комізм ситуації.

Висновки. Аналіз вибраних нарисів зі збірки відомого британського ведучого та журналіста Джеремі Кларксона «Як я вже казав... Світ за Кларксоном» показує, що віртуозне поєднання лексико-стилістичних засобів, а саме іронії, гіперболи, порівняння, парцеляції, градації та метафори, сприяє створенню комічного ефекту. Особливе місце у цьому займає створення контрасту невідповідності форми і змісту, а також виникнення логічного збою у процесі декодування закладених у тексті смислів. Порушення звичних шаблонів розвитку подій, абсурдність і нелогічність контрастуючих елементів створює у читача ефект обманутого очікування, що призводить до сміху чи усмішки. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що Джеремі Кларксон використовує складний комізм, який характеризується багатшаровістю та неоднозначністю, спрямований на висміювання суспільно-політичних норм та стереотипів, розрахований на інтелектуально підкованого читача з певним рівнем екстралінгвістичних знань, якого автор спонукає до глибокого аналізу та критичного осмислення ситуації.

Література:

1. Агєєва В. О. Комічне як лінгвістична категорія: Класифікація, параметри та переклад. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 2. Ч. 3. С. 56–60.
2. Блинова І. А., Зернецька А. А. Гумор як різновид комічного: критерії виокремлення, теорії реалізації і засоби вираження. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71). № 1. Ч. 2. С. 35–43.
3. Калита О. М. Засоби іронії в малій прозі (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.
4. Калита О. М. Іронія як світоглядний принцип і стилістична категорія. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*. 2004. 1(11). С. 104–107.
5. Кузьмич О. Я. Мовні засоби творення комічного в українській прозі кінця ХХ століття – початку ХХІ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2015. 20 с.
6. Ліщинська О. Сміхова культура та іронія у просторі українського візуального мистецтва. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1662980> (дата звернення: 09.11.2024).
7. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: Підручник / За ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
8. Мовчан Д. В., Стрельнікова Є. С., Савчук А. І. Вербалізація комічного у сучасному політичному анекдоті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. № 58. С. 101–104.

9. Надь Б. Чи дійсно сміх – найкращі ліки? З'ясуємо природу сміху та як він впливає на організм. *Бережи себе*. 2024. URL: <https://berezhy-sebe.com/yak-smikh-vplyvaie-na-orhanizm/> (дата звернення: 09.11.2024).
10. Словник-довідник літературознавчих термінів / Упор.: О.В. Бобир, В.Й. Буденний, О.Б. Мамчич, Н.П. Нікітіна; за ред. О.В. Бобиря. Чернігів: ФОП Лозовий В.М., 2016. 132 с.
11. BBC NEWS Україна. Чому ми сміємося і як це впливає на наше здоров'я. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9dyn0w96zjo> (дата звернення: 10.11.2024).
12. Cai C. Q., Muellre M. L., Gulun C., Gulun J., Turek A. Sivasathiaseelan H., Guldner S., Scott S. Development of a novel tool to investigate human laughter behaviour and experience. *Neuroscience letters*. vol. 825. 2024. 137690. doi:10.1016/j.neulet.2024.137690
13. Clarkson J. As I was saying ... The world according to Clarkson. Penguin Books, 2016. 329 p.
14. Google arts & culture. Richard Burton. URL: <https://artsandculture.google.com/entity/richard-burton/m0cg9f?hl=en> (дата звернення: 15.11.2024).